

ระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศ
ในโรงเรียนมัธยมศึกษาเขตกรุงเทพมหานคร*
THE LEARNING ECOSYSTEM FOR GENDER EQUALITY
ACROSS SECONDARY SCHOOLS IN BANGKOK

ลดาวัลย์ ปัญตะยัง*, อุบลวรรณ หงษ์วิทยากร, เฟื่องอรุณ ปรีดีดิลก
Ladawan Puntayoung*, Ubonwan Hongwityakorn, Fuangarun Preededilok
คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย
Faculty of Education, Chulalongkorn University, Bangkok, Thailand
*Corresponding author E-mail: 6281028027@student.chula.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์ระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน 2) วิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ความเท่าเทียมทางเพศ และ 3) เสนอแนวทางพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน โดยการวิจัยเชิงปริมาณในโรงเรียนมัธยมศึกษา 6 ประเภท จำนวน 18 แห่ง ในเขตกรุงเทพมหานครจากการสุ่มแบบเจาะจง กลุ่มตัวอย่างคือ นักเรียน จำนวน 540 คน จากการสุ่มแบบง่าย และครู จำนวน 432 คน จากการสุ่มแบบลูกโซ่ เครื่องมือวิจัยคือ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าความแปรปรวน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ของเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียนอยู่ในระดับ “ดีที่สุด” ($\bar{X} = 4.31$) โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ($\bar{X} = 4.54$) และการเรียนการสอน ($\bar{X} = 4.48$) ระบบนิเวศการเรียนรู้มีความสัมพันธ์สูงกับทัศนคติความเท่าเทียมทางเพศของนักเรียน ($r = 0.73 - 0.77$) และมีความสัมพันธ์ต่ำมากกับทัศนคติของครู ($r = 0.13 - 0.27$) โรงเรียนแต่ละประเภทมีการดำเนินการที่แตกต่างในด้านการลงโทษ ($p = .01$) การจัดการเรียนการสอน ($p = .02$) และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ($p = .04$) โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมทุกระบบสัมพันธ์สูงกับการจัดการเรียนรู้ ($r = 0.67 - 0.74$) และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในโรงเรียน ($r = 0.65 - 0.69$) และสัมพันธ์ต่ำที่สุดกับ ด้านการสื่อสาร ($r = 0.23 - 0.29$) นำไปสู่การพัฒนาแบบจำลอง “SLE-GE” ที่อธิบายโครงสร้างระบบนิเวศ การเรียนรู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียนอย่างเป็นระบบ

คำสำคัญ: ระบบนิเวศการเรียนรู้, ความเท่าเทียมทางเพศ, โรงเรียนมัธยมศึกษา, โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในโรงเรียน

Abstract

This research aims to 1) Examine the current state of the learning ecosystem for gender equality in schools, 2) Analyze the social-relational structures that influence gender-equitable learning, and 3) Propose development guidelines for enhancing a gender-equitable learning

ecosystem in schools. A quantitative research approach was employed, focusing on six types of secondary schools (18 total) in Bangkok, selected through purposive sampling. The sample consisted of 540 students selected through simple random sampling and 432 teachers selected via snowball sampling. Data were collected using a structured questionnaire and analyzed using percentage, mean, standard deviation, analysis of variance (ANOVA), and Pearson's correlation coefficient. The findings indicated that the overall learning ecosystem for gender equality was rated at an "excellent" level ($\bar{X} = 4.31$), particularly in student participation ($\bar{X} = 4.54$) and instructional management ($\bar{X} = 4.48$). The learning ecosystem demonstrated a high correlation with students' attitudes toward gender equality ($r = 0.73 - 0.77$), while the correlation with teachers' attitudes was significantly lower ($r = 0.13 - 0.27$). Significant differences among school types were observed in disciplinary practices ($p = .01$), instructional management ($p = .02$), and the provision of school facilities ($p = .04$). All dimensions of social structural relationships showed strong correlations with instructional practices ($r = 0.67 - 0.74$) and school facility provision ($r = 0.65 - 0.69$), whereas communication presented the weakest correlation ($r = 0.23 - 0.29$). These findings contributed to the "SLE-GE Model" (Structural Learning Ecosystem for Gender Equality), which systematically explains the structural dynamics of learning ecosystems that support gender equality in schools.

Keywords: Learning Ecosystem, Gender Equality, Secondary Schools, Social Structural Relationships in Schools

บทนำ

ความเท่าเทียมทางเพศเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืนในศตวรรษที่ 21 โดยกำหนดเป็นเป้าหมายที่ 5 ของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ซึ่งมุ่งยุติการเลือกปฏิบัติทางเพศในทุกรูปแบบและส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเสมอภาคของบุคคลทุกเพศในทุกระดับของการพัฒนา (UN Women. & DESA., 2024) ประเทศไทยได้ตอบสนองต่อพันธกิจนี้ผ่านรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570) ล้วนสะท้อนแนวนโยบายที่มุ่งลดความเหลื่อมล้ำและสร้างความเสมอภาคเท่าเทียมในทุกมิติ (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570), 2565) อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาโครงสร้างของระบบการศึกษายังพบการดำรงอยู่ของโครงสร้างสังคมและวัฒนธรรมที่ผลิตซ้ำอคติทางเพศผ่านหลักสูตร กิจกรรมและปฏิสัมพันธ์ทางสังคมภายในโรงเรียน แม้ว่าการเรียนรู้เรื่องความเท่าเทียมทางเพศจะดำเนินการผ่านหลักสูตรเพศศึกษาเป็นหลัก แต่ยังคงให้ความสำคัญกับเนื้อหาเชิงชีววิทยาและการป้องกันปัญหาสุขภาพมากกว่าการส่งเสริมความเข้าใจเกี่ยวกับอัตลักษณ์ทางเพศและความหลากหลายของมนุษย์ (UNESCO, 2023) นอกจากนี้ แบบเรียนและกิจกรรมการเรียนรู้จำนวนมากยังสะท้อนภาพจำที่ตอกย้ำบทบาทหญิงชายแบบเหมารวม ขณะที่กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศกลับถูกละเลยทั้งในเชิงเนื้อหาและพื้นที่ในการมีตัวตนภายในโรงเรียน (สุชาดา ทวีสิทธิ์ และคณะ, 2565); (วิจิตร ว่องวาริทิพย์, 2559); (Lee, J., 2014) ปรากฏการณ์ดังกล่าวสะท้อนชัดเจนเมื่อพิจารณาการบริหารจัดการในโรงเรียนซึ่งแฝงด้วยความสัมพันธ์เชิงอำนาจแบบชายเป็นใหญ่ (Zhang, Y., 2021) ส่งผลให้นักเรียนที่มีความหลากหลายทางเพศต้องเผชิญกับการตีตรา ขาดระบบสนับสนุนที่เหมาะสมไร้พื้นที่ปลอดภัยในการเรียนรู้และแสดงออกอย่างเต็มศักยภาพ (มหาวิทยาลัยมหิดล องค์การแพลนอินเตอร์เนชันแนลประเทศไทย และองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ, 2557); (สุชาดา ทวีสิทธิ์ และคณะ, 2565)

จากสภาพปัญหาดังกล่าว โรงเรียนมัธยมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นพื้นที่เมืองหลวงที่มีความหลากหลายทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมสูง แม้จะดูเหมือนเป็นพื้นที่ที่เปิดกว้างต่ออัตลักษณ์ที่แตกต่าง ทว่าความหลากหลายนั้นกลับทวีความซับซ้อนทางโครงสร้างที่อาจก่อให้เกิดการกีดกันทางเพศอย่าง แฝงยลต่อนักเรียน ซึ่งภายหลังปี พ.ศ. 2563 มีการเคลื่อนไหวของกลุ่ม “นักเรียนเลว” เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาที่ส่วนใหญ่เรียนอยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้เรียกร้องสิทธิในร่างกาย อัตลักษณ์ทางเพศ และพื้นที่ปลอดภัยในการมีส่วนร่วมทางการเมือง สะท้อนถึงโครงสร้างภายในโรงเรียนยังผลิตซ้ำอำนาจนิยมแบบชายเป็นใหญ่ผ่านทั้งระเบียบทรงผม และการจำกัดการแสดงออกของนักเรียนกลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) (ณัชพล นาเครือ และคณะ, 2567) ปรัชญาการณีนี้นี้ได้เป็นเพียงผลของการปฏิสัมพันธ์เชิงกลุ่มบุคคลเท่านั้น หากแต่ยังเป็นผลสะท้อนของโครงสร้างทางสถาบันต่อการสร้างระบบนิเวศการเรียนรู้ ดังนั้น การทำความเข้าใจกลไกทางสังคมนี้ จึงต้องอาศัยกรอบการวิเคราะห์ที่เชื่อมโยงระหว่างโครงสร้าง (Structure) และการกระทำของปัจเจก (Agency) ตามทฤษฎีการก่อตัวโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Giddens, A., 1984) ผสมกับการพิจารณาปัจจัยแวดล้อมการเรียนรู้ในระบบนิเวศทางพัฒนาการมนุษย์ (Bronfenbrenner, U. & Morris, P. A., 2006)

ทั้งนี้ แม้ว่าแนวนโยบายระดับชาติและสากลจะให้ความสำคัญกับการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศ ภายใต้บริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปแต่ความท้าทายเชิงโครงสร้างที่ยังคงดำรงอยู่ในระบบการศึกษาไทย โดยเฉพาะในโรงเรียนมัธยมศึกษา สะท้อนให้เห็นถึงความจำเป็นในการวิเคราะห์ “ระบบนิเวศการเรียนรู้” เพื่อทำความเข้าใจโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสังคมที่ส่งผลต่อการเรียนรู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน ผลการวิจัยจะมีประโยชน์ต่อการออกแบบระบบนิเวศที่เอื้อต่อการการเรียนรู้และส่งเสริมศักยภาพของผู้เรียนทุกเพศอย่างแท้จริง อันเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนระบบการศึกษาไทยสู่ความเท่าเทียมทางเพศอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์ระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีผลต่อการเรียนรู้และการพัฒนาความเท่าเทียมทางเพศในระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียน
3. เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบของการวิจัย

การวิจัยฉบับนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มุ่งวิเคราะห์ระบบนิเวศการเรียนรู้ และโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่ส่งผลต่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา แบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสำรวจสภาพการณ์ระบบนิเวศการเรียนรู้ และ 2) การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความเท่าเทียมทางเพศ

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและตอนปลาย ตลอดจนครูผู้สอนในโรงเรียนมัธยมศึกษา 18 แห่ง ซึ่งคัดเลือกโดยวิธีแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำแนกตามลักษณะโรงเรียน 6 ประเภท ได้แก่ สหศึกษา ชายล้วน หญิงล้วน ทั้งแบบประจำและไป - กลับ โดยพิจารณาจากประวัติศาสตร์ความเก่าแก่ และการสืบทอดประเพณีของสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างนักเรียน จำนวน 540 คน คำนวณจากสูตรของ Yamane (สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์, 2550) ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างโดยวิธีการสุ่มแบบง่าย โดยนักเรียนต้องกำลังศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และ 6 ยินยอมเข้าร่วมการวิจัย กลุ่มตัวอย่างครู

จำนวน 432 คน คัดเลือกโดยวิธีแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) โรงเรียนละ 24 คน จาก 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ กลุ่มสาระละ 3 คน โดยมีเกณฑ์ คือ สอนมาไม่น้อยกว่า 1 ปี และเคยร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม ในรูปแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแนวคิดของ ลิเคิร์ท (Likert Scale) โดยแบบสอบถามสำหรับนักเรียนมี 4 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เช่น เพศ ศาสนา ระดับการศึกษา แผนการเรียนและข้อมูลครอบครัว ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ ตอนที่ 3 สภาพการณ์ระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน (Micro-System) ครอบคลุม 5 ด้าน ได้แก่ การสื่อสาร การมีส่วนร่วมในกิจกรรม การลงโทษและกฎระเบียบ การจัดการเรียนการสอน และสิ่งอำนวยความสะดวก ตอนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม ส่วนแบบสอบถามสำหรับครู มี 5 ตอน ได้แก่ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป เช่น อายุ เพศ วุฒิการศึกษา วิทยฐานะ รายได้ และกลุ่มสาระการเรียนรู้ ตอนที่ 2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ ตอนที่ 3 สภาพการณ์ระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน (Micro-System) 5 ด้านเดียวกันกับนักเรียน ตอนที่ 4 โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีผลต่อระบบนิเวศการเรียนรู้เรื่องความเท่าเทียมทางเพศของโรงเรียน ได้แก่ ระบบความสัมพันธ์ระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน (Meso-System) ระบบสื่อมวลชน และชุมชนภายนอก (Exo-System) ระบบความเชื่อและทัศนคติทางสังคม (Macro-System) และระบบการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (Chrono-System) และตอนที่ 5 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

แบบสอบถามสร้างขึ้นจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยอิงกรอบทฤษฎีการก่อตัว โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Structuration Theory) (Giddens, A., 1984) และทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์เชิงนิเวศ (Ecological Systems Theory) (Bronfenbrenner, U. & Morris, P. A., 2006) จากนั้นตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิ 3 ท่าน ด้วยดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ การวิจัย (IOC) ซึ่งพบว่า แบบสอบถามของนักเรียนมีค่า IOC เท่ากับ 0.84 และของครูเท่ากับ 0.88 และได้ทดสอบความเชื่อมั่นกับกลุ่มตัวอย่างนำร่อง 30 คน และวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นด้วยสัมประสิทธิ์แอลฟาของ ครอนบาค พบว่า ทั้งสองชุดแบบสอบถามมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 0.80

การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ประสานงานกับโรงเรียนเพื่อขออนุญาตการเก็บรวบรวมข้อมูล สร้างความเข้าใจกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องและขอความยินยอมจากกลุ่มตัวอย่างก่อนเข้าร่วมการวิจัย ข้อมูลพื้นฐานวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน พร้อมแปลผลตามเกณฑ์ 5 ระดับ สำหรับการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างกลุ่มใช้สถิติการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA) การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เพียร์สัน และข้อมูลปลายเปิดใช้วิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 43.33) นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 80.19) มีผลการเรียนเฉลี่ย 3.50 - 4.00 (ร้อยละ 45.55) และเรียนในแผนวิทย์ - คณิตฯ (ร้อยละ 42.97) รายได้ครอบครัวส่วนใหญ่อยู่ในช่วงต่ำกว่า 26,000 บาท (ร้อยละ 25.00) และ 35,001 - 50,000 บาท (ร้อยละ 18.89) ผู้ปกครองส่วนใหญ่สมรสแล้ว (ร้อยละ 61.66) ประกอบอาชีพรับจ้าง/พนักงานเอกชน (ร้อยละ 47.78) และค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว (ร้อยละ 30.00) โดยจบการศึกษาระดับปริญญาตรีมากที่สุด (ร้อยละ 43.52) ส่วนกลุ่มครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 53.47) อายุระหว่าง 29 - 44 ปี (ร้อยละ 52.55) นับถือศาสนาพุทธ (ร้อยละ 86.34) และจบปริญญาตรี (ร้อยละ 68.52) อายุงานส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 1 - 5 ปี (ร้อยละ 38.66) รองลงมา คือ 11 - 15 ปี

(ร้อยละ 25.00) อยู่ในวิทยฐานะครูชำนาญการ (ร้อยละ 48.15) และครูผู้ช่วย (ร้อยละ 24.54) รายได้ส่วนใหญ่อยู่ในช่วง 26,001 - 35,000 บาท (ร้อยละ 37.96) และต่ำกว่า 26,000 บาท (ร้อยละ 32.41) ครูส่วนใหญ่ยังโสด (ร้อยละ 51.62) และประเภทโรงเรียนกับกลุ่มสาระการเรียนรู้มีการกระจายตัวอย่างสม่ำเสมอในทุกกลุ่ม

2. สภาพการณ์ระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน (Micro-System)

ในส่วนนี้เป็นนำเสนอทัศนคติของนักเรียนและครูเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ รวมถึงสภาพการณ์ระบบนิเวศการเรียนรู้พร้อมทั้งเปรียบเทียบกับประเภทโรงเรียนและวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้กับทัศนคติดังกล่าว จากการวิจัยพบว่า นักเรียนมีทัศนคติด้านความเท่าเทียมทางเพศในภาพรวมอยู่ในระดับสูงมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.90) ขณะที่ครูมีทัศนคติในระดับสูง ($\bar{X} = 4.06$, S.D. = 0.91) ทั้งสองกลุ่มมีทัศนคติสอดคล้องกันเกี่ยวกับสิทธิในการเป็นผู้นำอย่างเท่าเทียมกัน (นักเรียน $\bar{X} = 4.61$, ครู $\bar{X} = 4.28$) อย่างไรก็ตาม พบความแตกต่างในด้านการเลือกอาชีพตามความสนใจ ซึ่งนักเรียนให้คะแนนสูง ($\bar{X} = 4.59$) แต่ครูไม่ได้จัดอยู่ในลำดับต้น ($\bar{X} = 4.08$) สำหรับข้อที่นักเรียนให้คะแนนต่ำที่สุด ได้แก่ การทำงานกลุ่มกับเพื่อนต่างเพศและการล้อเลียนเพื่อนจากเพศสภาพ ($\bar{X} = 4.18$ เท่ากันทั้งสองข้อ) ขณะที่ครูให้คะแนนต่ำสุดในด้านการเลือกกิจกรรมตามความสนใจมากกว่าตามเพศ ($\bar{X} = 3.82$) เมื่อพิจารณาสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อทัศนคติดังกล่าว พบว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียนที่โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 4.31$, S.D. = 0.68) โดยองค์ประกอบที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการแบ่งบทบาทในโรงเรียน ($\bar{X} = 4.54$) รองลงมา คือ การจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ($\bar{X} = 4.48$) และการสื่อสารในโรงเรียน ($\bar{X} = 4.31$) ขณะที่ด้านการลงโทษและกฎระเบียบมีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.92$) นอกจากนี้ ยังพบความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติระหว่างระบบนิเวศการเรียนรู้กับทัศนคติเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนกับทัศนคติเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ

องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน	ทัศนคติเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ					
	นักเรียน			ครู		
	r	p	แปลผล	r	p	แปลผล
ด้านที่ 1 การสื่อสารในโรงเรียน	0.70	0.00	สูง	0.27	0.00	ต่ำ
ด้านที่ 2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการแบ่งบทบาทในโรงเรียน	0.77	0.00	สูง	0.21	0.00	ต่ำมาก
ด้านที่ 3 การลงโทษและกฎระเบียบในโรงเรียน	0.42	0.00	ปานกลาง	0.16	0.00	ต่ำมาก
ด้านที่ 4 การจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร	0.73	0.00	สูง	0.13	0.01	ต่ำมาก
ด้านที่ 5 การจัดสิ่งแวดล้อมความสะดวกในโรงเรียน	0.64	0.00	สูง	0.17	0.00	ต่ำมาก

$p < .01$

จากตารางที่ 1 พบว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้แต่ละองค์ประกอบมีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับทัศนคติของนักเรียน โดยเฉพาะด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรม ($r = 0.77$) และการจัดการเรียนการสอน ($r = 0.73$) ขณะที่กลุ่มครูมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำถึงต่ำมากในทุกด้าน ($r = 0.13 - 0.27$) ทั้งนี้ เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างจำแนกตามประเภทโรงเรียน พบความแตกต่างในบางองค์ประกอบ ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ความแตกต่างขององค์ประกอบระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนจำแนกตามประเภทโรงเรียน

องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน	F	p	แปลผล
ด้านที่ 1 การสื่อสารในโรงเรียน	1.02	0.41	ไม่แตกต่าง
ด้านที่ 2 การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการแบ่งบทบาทในโรงเรียน	1.72	0.13	ไม่แตกต่าง
ด้านที่ 3 การลงโทษและกฎระเบียบในโรงเรียน	3.39	0.01	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

ตารางที่ 2 ความแตกต่างขององค์ประกอบระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนจำแนกตามประเภทโรงเรียน (ต่อ)

องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน	F	p	แปลผล
ด้านที่ 4 การจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร	2.62	0.02	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
ด้านที่ 5 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในโรงเรียน	2.29	0.04	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
รวม	1.07	0.37	ไม่แตกต่าง

$p < .05$

จากตารางที่ 2 พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3 ด้าน ได้แก่ การลงโทษฯ ($p = 0.01$) การจัดการเรียนการสอนฯ ($p = 0.02$) และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในโรงเรียน ($p = 0.04$)

3. โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีผลต่อการเรียนรู้และการพัฒนาความเท่าเทียมทางเพศในระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียน

การวิเคราะห์ในส่วนนี้มุ่งพิจารณาความคิดเห็นของครู ความแตกต่างระหว่างประเภทโรงเรียน และความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคมกับองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ในระดับจุลภาค (Micro-System) จากการวิจัยพบว่า ครูคิดว่าโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมส่งผลต่อความเท่าเทียมทางเพศ โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก ($\bar{X} = 3.98$, S.D. = 1.09) ซึ่งระบบโครงสร้างเชิงเวลา (Chrono-System) ($\bar{X} = 4.03$) มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด รองลงมา คือ ระบบภายนอก (Exo-System) ($\bar{X} = 4.00$) และระบบกลาง (Meso-System) ($\bar{X} = 3.97$) ขณะที่ระบบมหภาค (Macro-system) มีคะแนนเฉลี่ยต่ำสุด ($\bar{X} = 3.91$) เมื่อจำแนกตามประเภทโรงเรียน พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญใน 3 ระบบ ดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ความแตกต่างของความคิดเห็นต่อโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมจำแนกตามประเภทโรงเรียน

โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม	F	p	แปลผล
1. ระบบกลาง: ความสัมพันธ์ระหว่าง ครู ผู้ปกครอง และชุมชน (Meso-System)	3.77	0.00	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
2. ระบบภายนอก: สื่อสารมวลชน ชุมชน และสังคม (Exo-System)	3.17	0.01	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
3. ระบบมหภาค: ความเชื่อและทัศนคติในสังคม (Macro-System)	2.98	0.01	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ
4. ระบบโครงสร้างเชิงเวลา: การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม (Chrono-System)	1.27	0.28	ไม่แตกต่าง
รวมทุกด้าน	2.97	0.01	แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ

จากตารางที่ 3 พบว่า ทุกระบบย่อยของโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ยกเว้นระบบโครงสร้างเชิงเวลา (Chrono-System) ($p = 0.28$) และได้วิเคราะห์ความสัมพันธ์กับองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ ดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน

องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน		โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม					
			ระบบกลาง (Meso-System)	ระบบภายนอก (Exo-System)	ระบบมหภาค (Macro-System)	ระบบโครงสร้างเชิงเวลา (Chrono-System)	
		ด้านที่ 1	r	0.27	0.29	0.24	0.23
			p	0.00	0.00	0.00	0.00
			แปลผล	ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ	ต่ำ
ด้านที่ 2	r	0.51	0.48	0.53	0.57		
	p	0.00	0.00	0.00	0.00		
	แปลผล	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง		

ตารางที่ 4 ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน (ต่อ)

องค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียน	โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม					
			ระบบกลาง (Meso-System)	ระบบภายนอก (Exo-System)	ระบบมหภาค (Macro-System)	ระบบโครงสร้างเชิงเวลา (Chrono-System)
	ด้านที่ 3	r	0.47	0.52	0.55	0.45
		p	0.00	0.00	0.00	0.00
		แปลผล	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง	ปานกลาง
ด้านที่ 4	ด้านที่ 4	r	0.67	0.73	0.74	0.67
		p	0.00	0.00	0.00	0.00
		แปลผล	สูง	สูง	สูง	สูง
ด้านที่ 5	ด้านที่ 5	r	0.69	0.65	0.67	0.66
		p	0.00	0.00	0.00	0.00
		แปลผล	สูง	สูง	สูง	สูง

$p < .01$

จากตารางที่ 4 พบว่า โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมมีความสัมพันธ์สูงกับด้านที่ 4 การเรียนการสอน และกิจกรรมเสริมหลักสูตร ($r = 0.67 - 0.74$) และด้านที่ 5 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ($r = 0.65 - 0.69$) ขณะที่ด้านที่ 1 การสื่อสารมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำกับทุกระบบ ($r = 0.23 - 0.29$)

แนวทางพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน

มี 2 ระดับ คือ ระดับเชิงปฏิบัติการ ควรดำเนินการผ่าน 7 มาตรการ ได้แก่

1. สร้างสื่อเรียนรู้หลากหลายเพศ เช่น พอดแคสต์เพศศึกษาและผนังเรื่องเล่าแบบสแกนได้ (QR Story Wall)
2. การเรียนรู้ไร้กรอบเพศด้วยพื้นที่จำลองเรื่องเพศ (Gender Sandbox)
3. พัฒนาครูผ่านกระบวนการสะท้อนตน (Reflective Learning)
4. เวที “กฎเพื่อทุกคน” ให้นักเรียนร่วมทบทวนกฎระเบียบ
5. ส่งเสริมวินัยเชิงบวกที่เคารพบริบททางเพศ
6. พัฒนาโครงสร้างทางกายภาพ เช่น ห้องน้ำสำหรับทุกเพศ
7. จัดกิจกรรมเพศศึกษาร่วมกับครอบครัวโดยใช้เทคโนโลยี เช่น แชตบอต (Gender Dialogue Chatbot)

และไลน์กลุ่มครู - ผู้ปกครอง

ระดับนโยบาย มี 8 แนวทาง ได้แก่

1. นโยบายสื่อสารไม่เลือกปฏิบัติพร้อมคู่มือภาษาปลอดภัยและการอบรมครูอย่างต่อเนื่อง
2. บทเรียนที่เป็นกลางทางเพศและลดการผลิตซ้ำภาพเหมารวมทางเพศ
3. บรรจุวิชาเพศศึกษาแบบองค์รวมในหลักสูตรผลิตครู
4. กำหนดสมรรถนะด้านความหลากหลายทางเพศเป็นเกณฑ์วิชาชีพครู
5. พัฒนาโรงเรียนต้นแบบที่เป็นกลางทางเพศ
6. กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของโครงสร้างทางกายภาพสำหรับทุกเพศ
7. จัดตั้งศูนย์เพศศึกษาและสุขภาวะเชื่อมโยงบริการจากหน่วยงานภายนอก
8. จัดตั้งคณะกรรมการความร่วมมือเพื่อความเท่าเทียมทางเพศในหลายระดับและสนับสนุนงบประมาณ

สร้างเครือข่ายทุกระดับ

อภิปรายผล

1. สภาพการณ์ระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน (Micro-System)

ผลการวิจัยชี้ว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้มีบทบาทสำคัญต่อการส่งเสริมทัศนคติเกี่ยวกับความเท่าเทียมทางเพศ โดยในภาพรวมนักเรียนมีทัศนคติต่อความเท่าเทียมทางเพศในระดับสูงมาก ขณะที่ครู มีทัศนคติระดับสูง ($\bar{X} = 4.41$ และ $\bar{X} = 4.06$ ตามลำดับ) ซึ่งนักเรียนให้คะแนนเฉลี่ยสูงในด้านการเลือกอาชีพตามความสนใจ ($\bar{X} = 4.59$) ขณะที่ครูให้ความสำคัญน้อยกว่า สะท้อนช่องว่างระหว่างวัย (Generation Gap) ที่ยังคงมีอิทธิพลในสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ สอดคล้องกับการวิจัยของ อัสมิตา คัดคะ ที่ได้วิจัยเรื่อง บทบาทของโรงเรียนในภูมิภาคอาเซียนในการผลิตซ้ำและรื้อถอนบทบาททางเพศ พบว่า นักเรียนรุ่นใหม่นี้ มีแนวโน้มเปิดรับความหลากหลายทางเพศมากกว่าครูที่ยังคงแสดงออกภายใต้กรอบบทบาททางเพศดั้งเดิม (Khadka, A., 2022) สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศการเรียนรู้กับทัศนคติด้านความเท่าเทียมทางเพศมีความสัมพันธ์สูงในกลุ่มนักเรียน ($r = 0.73 - 0.77$) แต่กลับต่ำในกลุ่มครู ($r = 0.13 - 0.27$) สะท้อนความจำเป็นในการพัฒนาโลกที่ส่งเสริมการเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมและทัศนคติของครูอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการก่อตัวโครงสร้างความสัมพันธ์ของสังคม (Structuration Theory) (Giddens, A., 1984) ที่เสนอว่าโครงสร้างและการกระทำต่างมีอิทธิพลหล่อหลอมซึ่งกันและกันและผู้กระทำ (เช่น ครู) มักถูกจำกัดด้วยโครงสร้างทางสังคมที่ฝังลึกกว่า ด้านผลการวิจัยสะท้อนถึงความแตกต่างระหว่างประเภทโรงเรียนกับการลงโทษและกฎระเบียบในโรงเรียน รวมถึงการจัดการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศินันท์ เศรษฐวัฒน์บดี และคณะ ที่ได้วิจัยเรื่อง ระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี พบว่า โรงเรียนบางแห่งสามารถบูรณาการการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขณะที่บางแห่งยังคงยึดกรอบการเรียนรู้แบบดั้งเดิมซึ่งไม่เอื้อต่อการเคารพอัตลักษณ์ที่หลากหลาย (ศศินันท์ เศรษฐวัฒน์บดี และคณะ, 2566) นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังชี้ถึงความแตกต่างระหว่างประเภทโรงเรียนกับการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในโรงเรียน สะท้อนถึงเหตุปัจจัยเชิงโครงสร้าง เช่น การบริหารจัดการ บุคลากร งบประมาณและความพร้อมทางกายภาพ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสามารถของโรงเรียนในการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียนและความแตกต่างในด้านการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียนแต่ละประเภท (ลดาวัลย์ ปัญตะยัง และคณะ, 2565)

2. โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมที่มีผลต่อการเรียนรู้และการพัฒนาความเท่าเทียมทางเพศในระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียน

ผลการวิจัยพบว่า โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในทุกระดับมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับองค์ประกอบของระบบนิเวศการเรียนรู้โดยเฉพาะในด้านการจัดการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตร และการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ล้วนเป็นปัจจัยพื้นฐานที่ส่งผลต่อการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์จำแนกตามประเภทโรงเรียน พบว่า ระบบโครงสร้างเชิงเวลา (Chrono-System) เป็นระบบเดียวที่ไม่แตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p = 0.28$) ซึ่งอาจเป็นผลจากโครงสร้างภายในสถานศึกษาของไทยที่ยังตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้อย่างจำกัด สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง ความไม่เท่าเทียมทางเพศในระบบการศึกษาอาเซียน ที่พบว่า แม้หลายประเทศในอาเซียนจะมีความก้าวหน้าเชิงนโยบาย เช่น การให้สัตยาบันอนุสัญญาระหว่างประเทศหรือการส่งเสริมสิทธิของเด็กและสตรี แต่ในระดับปฏิบัติการโรงเรียนยังคงสะท้อนอคติทางเพศผ่านแบบเรียน ระบบระเบียบ และแนวปฏิบัติที่เป็นโครงสร้างตายตัว (Asawasakulkrai, A. & Tubtim, K., 2023) สำหรับความสัมพันธ์ของโครงสร้างทางสังคมในแต่ละด้าน พบว่า มีความสัมพันธ์สูงกับด้านการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมหลักสูตร ($r = 0.67 - 0.74$) และด้านการจัดสิ่งอำนวยความสะดวก ($r = 0.65 - 0.69$) ในโรงเรียน ซึ่งสอดคล้องกับงานของวิจัยของ อุษณีย์ มากประยูร และ จักภพ พานิช ที่ได้วิจัยเรื่อง ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศที่มีผลต่อการสื่อสารของครู ระดับ

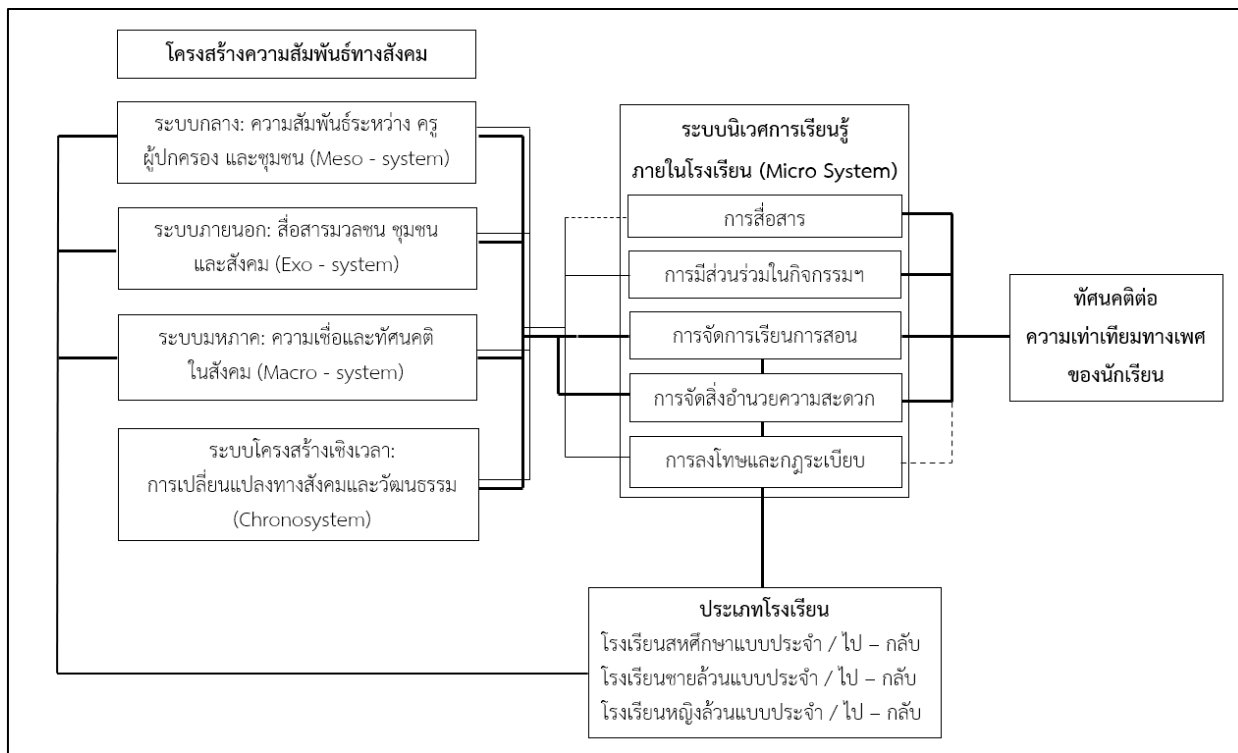
มัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก - อุตรดิตถ์ พบว่า การมีปฏิสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยสำหรับนักเรียนกลุ่มเพศหลากหลาย โดยเฉพาะในบริบทที่ชุมชนมีอิทธิพลต่อแนวทางการจัดการเรียนรู้และการกำหนดพฤติกรรมทางสังคมของโรงเรียน (อุษณีย์ มากประยูร และจกภพ พานิช, 2566) และความเชื่อ ค่านิยมและวัฒนธรรมท้องถิ่นยังคงมีอิทธิพลต่อการผลิตซ้ำอคติทางเพศในโรงเรียน โดยเฉพาะในบริบทที่ยังยึดถือบทบาททางเพศแบบเหมารวม ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการขับเคลื่อนความเท่าเทียมทางเพศในระดับปฏิบัติการ (Asawasakulkrai, A. & Tubtim, K., 2023) ขณะเดียวกัน โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในทุกกระบวนมีความสัมพันธ์ระดับต่ำกับด้านการสื่อสารในโรงเรียน ($r = 0.23 - 0.29$) ระดับปานกลางกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการแบ่งบทบาท ($r = 0.48 - 0.57$) รวมถึงการลงโทษและกฎระเบียบในโรงเรียน ($r = 0.45 - 0.55$) สะท้อนให้เห็นว่า แม้สังคมภายนอกจะเปิดกว้างต่อแนวคิดความเท่าเทียมทางเพศมากขึ้น แต่ระบบนิเวศการเรียนรู้ในโรงเรียนยังไม่เปลี่ยนแปลงในด้านเหล่านี้ อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง บทบาทของโรงเรียนในภูมิภาคอาเซียนในการผลิตซ้ำและรื้อถอนบทบาททางเพศ ระบุว่าโรงเรียนยังคงเป็นพื้นที่ผลิตซ้ำบทบาททางเพศแบบเหมารวมผ่านกิจกรรม กฎระเบียบและการใช้ภาษา แม้จะมีความพยายามรื้อสร้างอคติผ่านกิจกรรมเฉพาะกลุ่มแต่ยังไม่เพียงพอที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงระบบอย่างแท้จริง (Khadka, A., 2022)

3. แนวทางพัฒนาระบบนิเวศการเรียนรู้ที่สนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน

การส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศต้องดำเนินการทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน โดยอาศัยความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และสังคม ผ่านกลไกเชิงระบบแบบบูรณาการเพื่อสร้างระบบนิเวศ การเรียนรู้ที่เปิดรับอัตลักษณ์และพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนทุกเพศอย่างแท้จริง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ศศินันท์ เศรษฐวัฒน์บดี และคณะ ที่ได้วิจัยเรื่อง ระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาในจังหวัดปทุมธานี โดยเสนอว่าระบบนิเวศการเรียนรู้ที่มีคุณภาพต้องยึดหยุ่น สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและมีองค์ประกอบหลากหลาย ทั้งพื้นที่ บุคคล เทคโนโลยี เวลา และความร่วมมือในลักษณะเครือข่ายเพื่อรองรับการเรียนรู้ ในศตวรรษที่ 21 อย่างเหมาะสม (ศศินันท์ เศรษฐวัฒน์บดี และคณะ, 2566)

องค์ความรู้ใหม่

จากการวิจัยพบว่า ความเท่าเทียมทางเพศมิได้เกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายหรือกระบวนการเรียนรู้ภายในโรงเรียนเพียงลำพัง หากแต่เป็นผลลัพธ์ของพลวัตที่ซับซ้อนระหว่างปัจจัยภายในระบบนิเวศการเรียนรู้กับโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมภายนอก ซึ่งส่งอิทธิพลต่อทัศนคติของนักเรียนอย่างเป็นระบบจากการสังเคราะห์ข้อค้นพบได้นำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ในรูปแบบ “โมเดล SLE-GE (Structural Learning Ecosystem for Gender Equality Model)” เพื่อพิจารณาโรงเรียนในฐานะระบบนิเวศทางสังคม ที่ประกอบด้วยกลไกการสื่อสาร การมีส่วนร่วมและการแบ่งบทบาท การจัดการเรียนรู้และกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก การลงโทษและกฎระเบียบภายในโรงเรียน โดยองค์ประกอบเหล่านี้มีความสัมพันธ์กับทัศนคติของนักเรียนด้านความเท่าเทียมทางเพศแตกต่างกัน ขณะเดียวกัน ยังพบว่า โครงสร้างสังคมภายนอกในทุกระดับ (Meso, Exo, Macro และ Chrono-System) มีปฏิสัมพันธ์ ต่อระบบนิเวศภายในโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอนและสิ่งอำนวยความสะดวก รองลงมา คือ การมีส่วนร่วมในกิจกรรมและกฎระเบียบ ส่วนการสื่อสารมีความสัมพันธ์ในระดับต่ำ โมเดลนี้จึงสะท้อนว่า การส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศต้องออกแบบเป็นระบบเชิงบูรณาการที่เชื่อมโยงกลไกภายในโรงเรียนกับโครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม อย่างเป็นองค์รวม

ภาพที่ 1 โมเดลระบบนิเวศการเรียนรู้เชิงโครงสร้างเพื่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน
(Structural Learning Ecosystem for Gender Equality; SLE-GE Model)

สรุปและข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยพบว่า ระบบนิเวศการเรียนรู้มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับทัศนคติด้านความเท่าเทียมทางเพศของนักเรียนโดยเฉพาะในด้านการมีส่วนร่วม การจัดการเรียนการสอน และการสื่อสาร อีกทั้งยังพบความแตกต่างตามประเภทโรงเรียนในมิติการลงโทษและกฎระเบียบ สิ่งอำนวยความสะดวกและการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับต่าง ๆ ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์เชิงระบบ ระหว่างโครงสร้างทางสังคมภายนอกกับระบบนิเวศภายในโรงเรียน โดยเฉพาะด้านการจัดการเรียนการสอน และการจัดตั้งอำนวยความสะดวกในโรงเรียน จากการสังเคราะห์ข้อค้นพบ ผู้วิจัยได้พัฒนาโมเดล SLE-GE ซึ่งอธิบายโรงเรียนในฐานะระบบนิเวศการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกลไกภายในกับพลวัตของโครงสร้างทางสังคมภายนอก ซึ่งมีอิทธิพลต่อการก่อรูปทัศนคติของผู้เรียน ซึ่งข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย คือ การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้ ที่เคารพความหลากหลายทางเพศ การพัฒนาสื่อปลอดภัย การเปิดพื้นที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดกฎระเบียบอย่างเท่าเทียม และการพัฒนาครูผ่านกระบวนการเรียนรู้แบบสะท้อนคิด เพื่อสร้างวัฒนธรรมโรงเรียนที่ปลอดการเลือกปฏิบัติ ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายด้านการศึกษา การปรับปรุงหลักสูตร การออกแบบมาตรฐานการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย และเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพครูเพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศอย่างเป็นระบบ สำหรับข้อเสนอแนะแนวทางการวิจัยในอนาคต ควรวิจัยข้ามบริบทระหว่างโรงเรียนประเภทต่าง ๆ ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ รวมถึงบริบทเมืองและชนบท และพัฒนาเครื่องมือวิจัยที่เชื่อมโยงบทบาทของครอบครัว โรงเรียน และชุมชนในการส่งเสริมความเท่าเทียมทางเพศอย่างรอบด้าน

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ ระดับดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เรื่อง แนวทางการพัฒนา ระบบนิเวศการเรียนรู้เพื่อความเท่าเทียมทางเพศในโรงเรียน: การวิเคราะห์การก่อตัวโครงสร้างความสัมพันธ์ ทางสังคม ผู้เขียนขอขอบพระคุณอาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ให้ข้อมูลที่สนับสนุนงานวิจัยฉบับนี้

เอกสารอ้างอิง

- ณัชพล นาเครือ และคณะ. (2567). การศึกษารูปร่างและการเคลื่อนไหวทางสังคัมรูปแบบใหม่ในประเด็นด้าน การศึกษาของไทยผ่าน “กลุ่มนักเรียนเลว”. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งเกษตรศาสตร์, 2(2), 1-41.
- แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570). (2565). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 139 ตอนพิเศษ 258 ง หน้า 1 (1 พฤศจิกายน 2565).
- มหาวิทยาลัยมหิดล องค์การแพลนอินเตอร์เนชั่นแนลประเทศไทย และองค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และ วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ. (2557). รายงานการวิจัยการรังแกต่อกลุ่มนักเรียนที่เป็นหรือ ถูกมองว่า เป็นคนข้ามเพศหรือคนรักเพศเดียวกันในโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา: รูปแบบ ความชุก ผลกระทบ แรงจูงใจ และมาตรการการป้องกันใน 5 จังหวัดของประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: องค์การการศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ.
- ลดาวลัย ปัญตะยัง และคณะ. (2565). รูปแบบและกลไกการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างเพศเพื่อเสริมสร้าง พลังทางสังคมในโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 33 จังหวัดสุรินทร์. วารสาร สังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเชิงพุทธ, 7(7), 84-100.
- วิจิตร ว่องวารวิทย์. (2559). การสะท้อนบทบาทหญิงชายในแบบเรียนภาษาไทยระดับมัธยมศึกษา. วารสาร วิชาการศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 13(2), 88-102.
- ศศินันท์ เศรษฐวัฒน์บดี และคณะ. (2566). การศึกษาระบบนิเวศการเรียนรู้ของสถานศึกษาในจังหวัด ปทุมธานี. วารสารวิชาการและวิจัย มทร.พระนคร, 6(1), 102-113.
- สุชาติ ทวีสิทธิ์ และคณะ. (2565). ชุดความรู้เพื่อยุติการใช้ภาษาเกลียดชังและพฤติกรรมระรานบนโลก ออนไลน์ ต่อคนหลากหลายทางเพศสำหรับครูอาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา. นครปฐม: สถาบันวิจัยประชากร และสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2550). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. (พิมพ์ครั้งที่ 14). กรุงเทพมหานคร: สามลดา.
- อุษณีย์ มากประยูร และจกภพ พานิช. (2566). ความรู้และทัศนคติเกี่ยวกับความเสมอภาคทางเพศที่มีผลต่อ การสื่อสารของครู ระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพิษณุโลก-อุตรดิตถ์. วารสารเทคโนโลยีสื่อสารมวลชน มทร.พระนคร, 8(1), 79-90.
- Asawasakulkrai, A. & Tubtim, K. (2023). ASEAN's gender inequality in education. NIDA Development Journal, 62(1), 53-83.
- Bronfenbrenner, U. & Morris, P. A. (2006). The bioecological model of human development. In W. Damon & R. M. Lerner (Eds.). Handbook of child psychology: Theoretical models of human development (pp. 793 - 828). New York: Wiley.
- Giddens, A. (1984). The constitution of society: Outline of the theory of structuration. Berkeley: University of California Press.

- Khadka, A. (2022). The role of school communities in doing and undoing gender in ASEAN. *NIDA Development Journal*, 62(1), 28-52.
- Lee, J. (2014). Gender representation in Thai school textbooks: An analysis of images and language. *Asian Journal of Women's Studies*, 20(2), 110-130.
- UN Women. & DESA. (2024). Progress on the Sustainable Development Goals: The Gender Snapshot 2024. New York: UN Women and DESA.
- UNESCO. (2023). Global education monitoring report, 2023: Technology in education: A tool on whose terms? Retrieved April 30, 2025, from <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385723>
- Zhang, Y. (2021). Hidden curriculum and gender roles: A cross-cultural perspective. *Comparative Education Review*, 65(4), 567-589.